

Za 15 let prověřil veřejný ochránce práv fungování 504 zařízení, v nichž pobývají lidé omezení na osobní svobodě

5. října 2021

Systematickými návštěvami míst, kde se nacházejí nebo mohou nacházet lidé omezení na osobní svobodě, posiluje ombudsman jejich ochranu před špatným zacházením. Od roku 2006 tak už patnáct let plní úkoly národního preventivního mechanismu (NPM) podle Opčního protokolu k Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (OPCAT).

„Omezení osobní svobody může potkat každého, pokud se například kvůli úrazu, nemoci nebo věku stane **závislým na péči ostatních**,“ připomněl k výročí NPM ombudsman Stanislav Křeček. „Mezi navštěvovanými zařízeními jsou proto i nemocnice, dětské domovy nebo domovy pro seniory. Další skupinu pak tvoří místa, kde dochází k **omezení osobní svobody z moci úřední**, jako jsou věznice nebo policejní cely.“ doplnil ombudsman s tím, že působnost v oblasti dohledu na omezování osobní svobody svěřil svojí zástupkyni Monice Šimůnkové.

504

NAVŠTÍVENÝCH ZAŘÍZENÍ

zařízení sociálních služeb | 160

policejní cely | 104

zařízení pro děti | 90

zdravotnická zařízení | 80

věznice | 46

zařízení pro cizince | 18

zařízení pro azylanty | 6

„Za velký úspěch uplynulých patnácti let považuji **definitivní konec používání klecových lůžek na psychiatrických odděleních**. Přestože je zákon zakázal v roce 2007, ještě před třemi lety - v září 2018 - kolegové při návštěvě jedné nemocnice klecové lůžko objevili. Jeho odstraněním tak klecová lůžka z našich nemocnic, doufejme, navždy zmizela,“ uvedla zástupkyně ombudsmana.

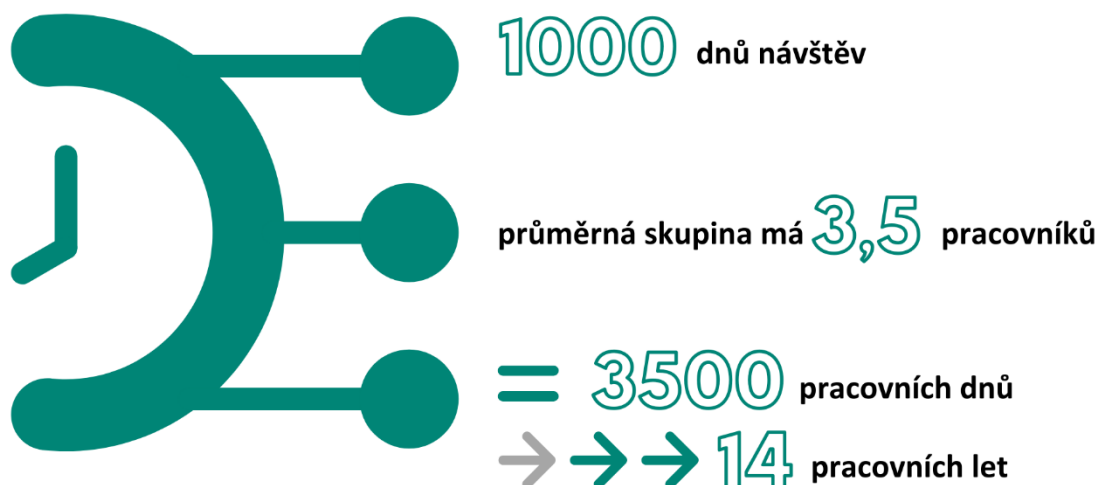
„Na základě našich zjištění z návštěv nejrůznějších zařízení jsme ale iniciovali také změny, které na první pohled sice mohou vypadat jako drobnosti, ale ve skutečnosti zlepšily každodenní život stovkám, některé i tisícům lidí. Například děti v dětských domovech mohou na rozdíl od nedávné minulosti nosit vlastní oblečení a mít uzamykatelné skříňky,“ přiblížila Šimůnková.

Podle vedoucí odboru dohledu nad omezováním osobní svobody Ondřeje Valy byla podobných zdánlivě malých změn celá řada: „*Vedení dětských domovů jsme upozornili, že listovní tajemství se vztahuje i na maily nebo textové zprávy. Děti teď také mohou telefonovat v soukromí. Vězni mají i díky nám zaručenou teplou sprchu alespoň dvakrát týdně. Doporučovali jsme také, aby pacienti v psychiatrických nemocnicích nemuseli nosit po celý den pyžamo. V jedné psychiatrické nemocnici zase sledovaly kamery děti i na toaletách. Uspěli jsme s požadavkem na odstranění těchto kamer.*“ vypočítává Vala.

Zástupkyně ombudsmana také připomněla **činnost NPM během pandemie COVID-19**. V té době s kolegy především sledovala, zda kvůli protiepidemickým opatřením nedochází k nadměrným zásahům do práv klientů, pacientů, dětí či vězňených osob. Nepřiměřený a nezákonný podle ní byl například letos na jaře zákaz vycházení pro klienty domovů pro seniory a domovů pro osoby se zvláštním režimem, který platil i po skončení nouzového stavu.

Pracovníci Kanceláře přicházejí na systematické **návštěvy zařízení bez předchozího ohlášení**. Vstupovat tam mohou v jakékoli denní době, v pracovní dny, o víkendech nebo i ve svátky. Díky tomu mají možnost vidět běžný provoz a život v zařízení. Mohou vstupovat do všech míst v zařízení, nahlížet do veškeré dokumentace včetně zdravotnické, rozmlouvat v soukromí nejen se všemi zaměstnanci, ale i s obyvateli zařízení, ať už jde o pacienty děti nebo vězně. Při přípravě i v průběhu systematických návštěv spolupracují s externími odborníky, jako jsou lékaři, psychologové, zdravotní sestry nebo pedagogové.

Detailní zprávu z každé návštěvy s návrhy na možná nebo nutná zlepšení a úpravy adresuje veřejný ochránce práv vedení daného zařízení i jeho zřizovatelům. Zároveň vydává také souhrnné zprávy z návštěv určitého typu zařízení¹, které mohou sloužit jako zdroj informací

¹ Všechny souhrnné zprávy jsou dostupné online v Evidenci stanovisek ochránce <https://eso.ochrance.cz/> po vyhledání podle formy zjištění ochránce „Souhrnná zpráva z návštěv zařízení - § 21a“.

pro další profesionály v oboru. Celkem už vyšly tři desítky publikací. Letos by měly přibýt ještě další dvě.

Od roku 2011 může ombudsman navíc v rámci prevence špatného zacházení **sledovat vyhoštění a předání cizinců**. Za deset let jich pracovníci Kanceláře sledovali 158. Díky tomu mohli upozornit, že pokud nejsou cizinci na své vyhoštění z České republiky řádně připraveni a nemají základní informace o tom, co je čeká, často vzniká v průběhu vyhoštění zbytečný stres a napětí. To může mít vliv i na průběh jejich návratu a ve svém důsledku komplikovat i práci samotným eskortujícím policistům. Ombudsman se přičinil o to, aby byla povinnost přípravy cizince na vyhoštění zakotvena zákonem. Sociální pracovníci teď pravidelně předávají cizincům informace ohledně jejich odjezdu z České republiky i příjezdu do země původu.

„Vyhoštění z České republiky může často trvat desítky hodin. V některých případech se stávalo, že cizinec nedostal na cestu žádné jídlo ani pití a byl tak často o hladu. Ombudsman se zasadil, aby všichni cizinci bez rozdílu dostávali na cestu balíčky s jídlem i nápoji,“ popisuje jeden z úspěchů právníčka Anna Makarenko. Výzvy podle ní ale zůstávají, například pracovníkům Kanceláře policie neumožňuje dohled nad průběhem vyhoštění cizinců přímo v eskortních vozidlech.

I v dalších oblastech by ombudsman chtěl dosáhnout systémových změn. Dosud například **chybí jasná právní úprava práv a povinností lidí v ochranném léčení**. Ombudsman upozorňuje i na **roztříštěnost péče o ohrožené děti**. O tu se dělí tři rezorty (MZ, MŠMT, MPSV), zároveň je rozdělena mezi státní správu a samosprávu a mezi státní a nestátní sektor.

Problematické je podle veřejného ochránce práv také **fungování desítek neregistrovaných zařízení sociálních služeb**. Formálně jde většinou o spolky nabízející ubytování svým členům. Prakticky ale fungují jako domovy pro seniory a podle zákona by tak měly být registrované jako pobytová sociální služba. Absence kontroly ze strany státu sebou totiž vždy nese zvýšené riziko, že se ubytování senioři stanou oběťmi špatného zacházení. U neregistrovaných zařízení absolutně chybí možnost kontroly kvality poskytovaných služeb, tedy zda se o klienty stará kvalifikovaný personál, zda žijí ve vyhovujících hygienických podmínkách a jestli se jim dostává skutečně takové péče, jakou potřebují.

V neposlední řadě ombudsman opakovaně vyzývá zákonodárce k vytvoření dalších pojistek proti špatnému zacházení s klienty sociálních služeb a pacienty ve zdravotnických zařízeních a v rámci legislativních doporučení volá po zavedení nezávislého stížnostního mechanismu v sociálních službách a **definování přestupku „špatného zacházení“**.